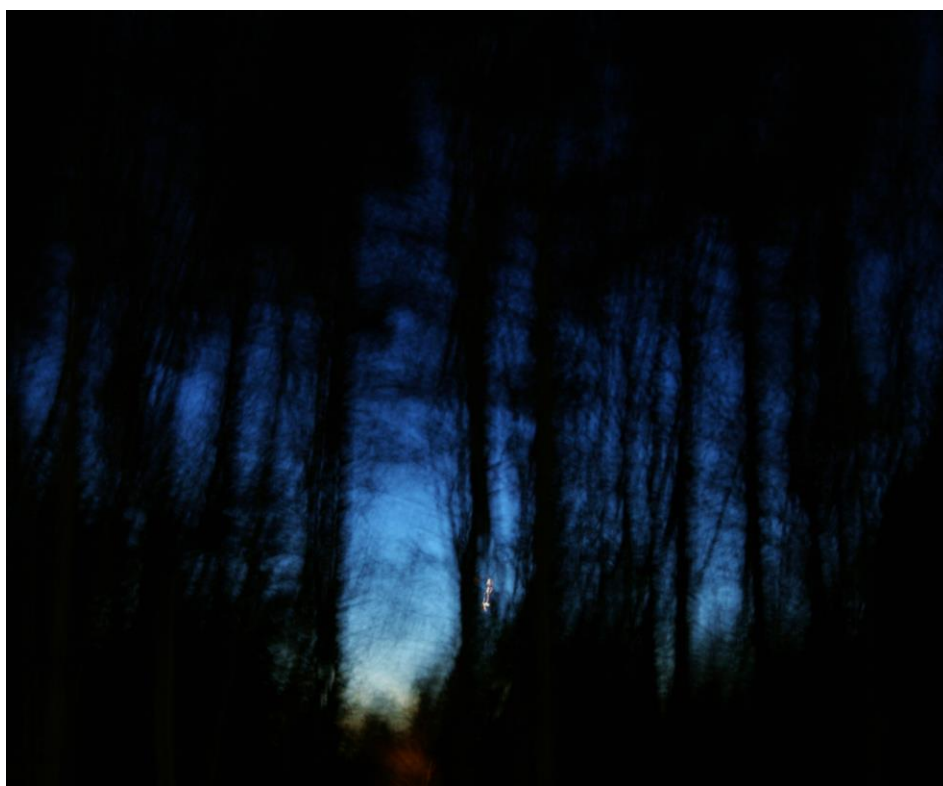

Missbrukad Ungdom

Att ge röst åt de svåra självupplevda erfarenheterna

Sara Johansen

Fördjupning Konst och Lärande med
Examensarbete 30hp. Vt. 2014

Institutionen för bildpedagogik, Konstfack

Handledare: Kenneth Karlsson, Tina Carlsson

Abstract

En narrativ undersökning av kvinnliga självbiografiska verk. En undersökning i hur svåra självupplevda erfarenheter genom olika konstnärliga former kan "bli till", bli kommunicerbara och subversiva. I undersökningen har jag sett historiskt på kvinnlig självbiografi, bekännelselitteratur och självbiografisk subversion. Jag har även undersökt erfarenheter, möten, skam och skuld. Utifrån detta har jag analyserat två av kvinnor skrivna självbiografiska texter, samt arbetat parallellt med gestaltning av egen självbiografisk subversion. Mitt fokus har varit svåra kvinnliga självupplevda erfarenheter kopplade till skam och skuld och olika konstnärliga former att göra berättandet möjligt genom.

Till min undersökning hör gestaltningen, *Blå timmen - en självbiografisk subversion*, där jag söker vägar att göra de svåra självupplevda erfarenheterna möjliga att berätta. Jag använder den blå timmen som en tillflykts ort och samtidigt som en kanal för erfarenheter. Den blå timmen blir ett andrum, ett hål i tiden. I den blå timmen blir det möjligt att närma sig det som inte går att berätta och det som inte går att lyssna till, det som är fyllt av skam och skuld. Det är ett sökande efter en väg ut, en plats eller ett rum där det går att möta och vända det som plågar till en kraft att söka kunskap och förändra med.

Engelsk titel: Abused Youth, giving voice to the voiceless

Nyckelord: Självbiografi, kvinnor, skam, utsatthet, social misär, konst, bildpedagogik.

Foto framsida: Blå timmen av Sara Johansen

INNEHÅLL

INLEDNING	4
INTRODUKTION	4
BAKGRUND	5
SYFTE	8
FRÅGESTÄLLNING	10
EMPIRI	10
URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	11
METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	11
TEORI OCH TOLKNINGSRAM	12
TIDIGARE FORSKNING	13
BEARBETNING OCH ANALYS	16
INTRODUKTION/BAKGRUND	16
ERFARENHETER	16
OM SKAM OCH SKULD	18
SJÄLVBIOGRAFI OCH SAMTIDSHISTORIA	20
SJÄLVBIOGRAFISK SUBVERSION	23
LIVSBERÄTTELSE	24
SUSANNA ALAKOSKI	26
OKTOBER I FATTIG SVERIGE	26
SAMTAL MED ALAKOSKI	28
LO KAUPPI	30
BERGSPRÄNGARDOTTERN SOM EXPLODERADE	30
TOLKNING OCH RESULTAT	32
FRÅN POESI TILL SUBVERSION	32
SLUTDISKUSSION	34
VÄRDE I SJÄLVUPPLEVDA ERFARENHETER	34
PEDAGOGISK SUBVERSION	35
KÄLLFÖRTECKNING	37
TRYCKTA KÄLLOR	37
ARTIKLAR I TIDSKRIFTER	37
INTERNETKÄLLOR	37
BILAGOR	38

INLEDNING

INTRODUKTION

Att klara sig genom dagarna eller att leva. Att bli missbrukad. De sociala omständigheterna som bryter ner och kränker en människa. Skammen och skulden. Hur det känns och vad de gör med människan. Hur kvinnliga självupplevda erfarenheter tystas och negligeras. Hur det går att göra en röst och vad det betyder att göra en röst. Jag söker inte i första hand efter den historiska riktigheten i olika händelser. Jag söker efter hur de svåra kvinnliga självupplevda erfarenheterna blir möjliga att ge röst åt och hur de blir politiska. Genom att berätta de självupplevda erfarenheterna som gör för ont att berätta, genom att lyssna till det som gör för ont att berätta. Genom att oavsett händelsen som ledde till det onda, göra rösten hörd.

Jag ser konst som nyckeln till de svåra självupplevda erfarenheternas kunskapsbildande. Jag tror att om konsten gör det möjligt att se skammen, skulden, smärtan och ångesten, så kan det leda till kunskap som sällan når utanför det innersta av en människa. Jag ser konst som röst, handling, lek, ord, text, färg, form, bild, ljud och musik. Vad som gör det till konst tänker jag är sökandet efter det outtalade, undersökandet av möjliga vägar och det politiska agerandet.

Jag tror att det går att lätta på det svåra och det som gör ont genom att synliggöra svåra självupplevda erfarenheter. Jag tror att det ökar förståelsen för sig själv och andra. Jag tror att det svåra är lättare att bära tillsammans än ensam. Jag tror att förståelse är en möjlig väg till förändring. Att ha förståelse för andra erfarenheter, att kunna mötas i ömsesidig respekt för varandras olika erfarenheter och att se varandras olikheter som styrka att gemensamt skapa något som är bättre. Jag tror att förståelsen för varandras olika erfarenheter kan få oss att sluta döma och värdera varandra. Jag tror att ensam är svag, men tillsammans är vi starka.

BAKGRUND

Vi befinner oss i en tid där vårt sätt att leva inte längre är hållbart för samhällets utveckling. Vi kan se hur vårt leverne bidrar till miljöförstöring och hur klasskillnader ökar. Vi behöver stanna upp och fundera över våra val och värderingar. Vi behöver stanna upp och fundera på vad som är viktigt nu och för kommande generationer. Vårt ekonomiskt drivna samhälle hänger ihop med värderingar som ser människors olika värde. Det inte bara ökar klasskillnader, utan skapar överlag klyftor människor i mellan. Den produktive, ekonomiskt vinstdrivande blir mer värd och den som inte passar in i mallen blir en defekt, en oönskad. Detta tar uttryck genom negligering och utanförskap eller genom att låsas in i psykiatrisk eller kriminalvårdsanstalt. De fattiga ses som mindre lyckade, sämre människor och den falska tryggheten i vårt Svenska välfärdssystem får de rika att fnysa åt de fattiga. Ingen behöver svälta eller bo på gatan i Sverige, kan man höra folk säga. Samtidigt ser vi tiggare och uteliggare på våra gator. De bakomliggande sociala omständigheterna har blivit ointressanta. Stressen efter ekonomisk vinning och en plats i hierarkin har tagit förnuftet och empatin från människan. Vi förstår inte ens att förebygga problemen. Barn och unga kommer i andra hand, i hem och i skolor. Vi ser dem inte. Vi har varken tid eller resurser att se dem. Det är föga förvånande att förorten brinner och ungdomsbrottsligheten ökar.

Men det finns andra motreaktioner utöver vandalism och brottslighet, röster som kräver att bli hörda. Allt fler utstötta grupper går samman och kräver sina rättigheter och sin plats i samhället. I skolorna undervisas normkritisk pedagogik och vi lär oss identifiera härskartekniker. Inom konsten har Slow Art vuxit fram som en modern rörelse som sätter perspektiv på tid och tillverkningsprocesser, vilket man kan se som ett svar på vår kapitalistiska världs hets efter pengar och överkonsumtion.

Sen har vi fattiga, utstötta, missbrukare och kriminella som tar sin revansch. Genom olika konstformer gör de sina självupplevda erfarenheter hörda. Jag tänker bland annat på Lo Kauppi, som i sin pjäs *Bergsprängardottern som exploderade*¹ lyckas lyfta sina självupplevda erfarenheter om missbruk och kriminalitet som rör till tårar i de fina salongerna. Jag tänker på hur Susanna Alakoski landar med sin bok, *Oktober i fattig Sverige*² som både är en hjärtskärande berättelse om hennes självupplevda erfarenheter av den moderna fattigdomen och uppmaning till politiskt agerande mot den samma. Dessa självupplevda erfarenheter är inte endast personliga. De rör och berör alla i samhället. De ger oss en inblick i hur det är att vara utsatt, de låter de utsattas röster bli hörda och de uppmanar till förändring. Det är starka politiska aktioner som både tar kraft att skapa och att göra.

Jag har själv upplevt sexuella övergrepp, narkotika, kriminalitet, alkoholmissbruk, självmordsförsök och psykisk ohälsa. Jag är inte ute efter att berätta min historiska

---

¹ Kauppi Lo (2007) *Bergsprängardottern som exploderade*, Nordstedts, Stockholm

² Alakoski Susanna (2012) *Oktober i fattig Sverige. Dagbok*. Albert Bonniers förlag

bakgrund, försöka jämföra mig med någon annan och hävda att jag haft det svårt. Jag vill bara ge en bild av vilka erfarenheter som jag går in i detta arbete med. Jag vet att mina erfarenheter inte är unika men mina erfarenheter är viktiga. Jag vill använda mina erfarenheter till att förändra och hjälpa andra. Jag vill använda mina erfarenheter för att öka förståelsen och för att hjälpa dem som är utsatta och lever i social misär. Jag tror på förändring och på att förebygga. Jag tror att en väg dit kan vara att lyssna på, sätta sig in i och förstå de sociala omständigheterna. Jag tror att vägen dit kan vara att förhålla sig öppen och ärlig mot de tunga självupplevda erfarenheterna. Bryta tystnaden och skammen. Jag vet att de svåra självupplevda erfarenheterna inte är lätta att berätta. Det som gör ont och är fyllt av skam är både svårt att berätta och att lyssna till. I mitt eget möte med den akademiska världen, på Konstfacks bildpedagogiska lärutbildning, började jag att fundera på vad det betyder att dölja en stor del av sitt förflutna och hur självupplevda erfarenheter kan göras möjliga att berätta om och vad det finns för mening i att berätta dem.

Anledningen till varför jag började fundera över detta tror jag var att jag plötsligt fick möjlighet att läsa och fundera över konst, design, filosofi och pedagogik. Funderingar kring vad det betyder att vara mänsklig, hur vårt samhälle och vår kultur ser ut och hur den har sett ut och utvecklats. Hur det går att ifrågasätta och verka politiskt. Jag fick ord och begrepp att koppla till mina egna erfarenheter, vilket i sin tur gjorde mina erfarenheter möjliga att närma sig och ifrågasätta. Att gå Konstfacks bildpedagogiska lärutbildning betydde även att jag fick även komma ut på praktik på skolor och möta unga. De unga ute på skolorna behöver pedagogerna. De behöver trygghet, någon att lyssna till och lita på, någon som tar ansvar för deras kunskapsbildande och utveckling som demokratiska medborgare. Där vill jag vara, jag vill vara där och skapa förutsättningar för kommunikation. Jag har själv inga fina minnen från skolan, inte från någon bra lärare eller från någon fin klass samanhållning. Jag har pratat mycket med en nära vän till mig om hur det var när vi gick i högstadiet tillsammans. Vi mådde båda två mycket dåligt i högstadiet vilket resulterade i att vi blev "bråkstakar". Det vi kommer fram till under våra samtal är att ingen vuxen i skolan gjorde någonting, ingen lyssnade på oss och ingen förbättrade situationen för oss. Det samma hör jag på nyheterna i dag, tjugo år senare. En kille på nyheterna berättar om sitt amfetamin missbruk, han berättar att ingen gjorde någonting, ingen sa någonting när han kom påtänd till skolan.

Vad är det som saknas, varför faller vissa elever utan att vi kan ta emot dem?

Mötet med den akademiska världen betydde för mig, skam. Skam till det förflutna, skam att vara jag. Till en början försökte jag slingra mig, lägga på en mask, berätta en annan historia, sen började jag fundera på vad det betyder att dölja en stor del av sitt liv, av sig själv. Är det detsamma som att förneka sig själv och att avsky sig själv, att lägga skammen på sig själv, att låta skammen vinna? Jag började fundera på vad skammen till det förflutna bottnar i och om det går att bli av med den skammen. Jag började också fundera på om det går att använda det skamfyllda som en kraft att skapa förändring med. Förändring som kanske kan leda till

att vi kan skapa förutsättningar för att bättre kommunicera med unga. En förändring som kan lyfta skam från allas axlar. En förändring som kan öka vår förståelse för hur olika våra erfarenheter och historier är men hur starka och kraftfulla vi kan bli om vi slår samman alla våra olika fantastiska idéer, fantasier och drömmar.

Vidare har jag funderat på vad det betyder att uppleva den dubbla utsattheten i att vara kvinna och utsatt. Vad betyder det att bli utsatt för sexuella övergrepp, vad betyder den dubbla utsattheten i missbruket, kriminaliteten, vården och familjen. Hur spelar de förutfattade meningarna, normen, kring kvinnan sin roll i det hela? Hur ser den kvinnliga skammen ut? Jag som utsatt kvinna kände mig mycket ensam, de flesta som jag umgicks med var män. De som jag kunde spegla mig i, var oftast män. Jag kommer ihåg en gång när jag låg på en brits i en fyllecell, jag strök med fingrarna över ett par ord som någon ristat i den gula plast madrassen "det kommer att ordna sig" stod det. Det är svårt att beskriva min känsla då, men det kändes som att vila tryggt i mammas famn, som att någon där ute förstod exakt hur illa ställt det var med mig, någon där ute blev min räddning under de mörka kalla timmarna i cellen där jag låg, lämnad ensam med mina inre demoner. Där och då tänkte jag, att jag måste göra mina erfarenheter hörda. Jag måste vara en röst för de ensamma, utstötta. En kvinnlig röst för kvinnorna.

De självupplevda erfarenheterna är viktiga. De finns där för andra att spegla sig i, som ett stöd, men även som en protest och politisk kraft mot orättvisor. De självupplevda erfarenheterna kan verka mot att skam och skuld läggs på dem som redan har det tungt och som en förklaring till vad som behövs göras för att förbättra livet för dem som lever i misär. Att lyfta de självupplevda erfarenheterna är inte lätt. Det krävs ett sätt att närma sig och berätta på. Ibland kanske det inte går att tala rakt ut, ibland är det för tungt och gör för ont. Dessutom är skammen där, inte bara som en yttre pålagd faktor, utan även som en inre kamp, en skam från det innersta djupet mot självet. Det känns i det senare fallet som att berättandet i sig kan bli ett självdestruktivt beteende, vilket den med skam mot sitt eget själv redan har förmycket av. Hur kan ett berättande bli möjligt under sådana omständigheter? Psykoanalytikern Else –Britt Kjellqvist har i sin bok *Rött och vitt om skam och skamlöshet* undersökt hur skammen verkar och påverkar, vad den grundas i och vilka uttryck den kan ta. Kjellqvist går bland annat in och talar om skammen som en naturlig drivkraft till skapandet, men hon tar även upp något som hon kallar för *den vita skammen*. *Den vita skammen* förlamar och omöjliggör skapandet.³ I mitt arbete vill jag undersöka hur skammen kan bli till en drivkraft att skapa förändring genom kunskap från de svåra självupplevda erfarenheterna.

I berättandet av de svåra självupplevda erfarenheterna är det även svårt att hitta en form där den som berättar och den som lyssnar kan mötas. Det behövs, som min handledare på Konstfack, Tina Carlsson uttryckte det "en väg ut". Det behövs något hoppfullt, någonstans

---

³ Kjellqvist Else-Britt (1993) *Rött och Vitt, om skam och skamlöshet*, Carlssons Bokförlag, GOTAB, Stockholm.

där den som berättar och den som lyssnar kan hitta ett andrum, så att berättandet kan föra dem närmare varandra, inte skapa ännu mer distans. Men hur skapar man ” en väg ut”?

Professor Mika Hannula, har i sin, artikel ”Om reciprocitet och om att vara i världen”, skrivit konstnärlig forskning kring *det tredje rummet*, som handlar om att kunna mötas med skilda erfarenheter i ömsesidighet och respekt och på så sätt nå längre i sitt skapande.⁴ Samtidigt som jag i mitt arbete intresserar mig för problematiken och möjligheterna i *det tredje rummet* så är jag även intresserad av att dra kopplingar till mötet med och berättandet av de självupplevda erfarenheterna, om det är möjligt att förmedla erfarenheter och varför vi skulle göra det.

SYFTE

Jag gör den här undersökningen möjlig i mitt examensarbete i konst och lärande på Konstfack. Jag gör den som blivande bildpedagog och jag vill att den ska kunna användas i vidare arbete med unga. Jag ser min undersökning som ett första steg i att förstå hur kommunikation kan bli möjlig när det finns skilda erfarenheter och hur personer med skilda erfarenheter kan mötas i ömsesidighet och respekt för varandras olikheter för att tillsammans skapa något. Förändring, kunskap, utveckling. Det är viktigt för oss i dag, i vårt samhälle och vår kultur, att vi är någon. Att vi har en profil. Att vi har en bild av oss själva att visa upp. Att vi har en självbiografisk presentation att kommunicera. Detta för att vi ska kunna förstå oss själva och andra.

Att presentera sig själv i en självbiografisk berättelse är idag en grundläggande och integrerad form av kulturell och personlig självförståelse i västerländska samhällen ⁵

Jag frågar mig vad som händer när de självupplevda erfarenheterna är för svåra att förstå eller sätta ord på, när de är så svåra att rösten tystnar. Eller när vi skäms så för oss själva och vår historia att vi skapar oss en ny. Hur kan någon med sådana erfarenheterna i ömsesidighet och respekt kommunicera sin självbiografiska berättelse, för sig själv eller andra? Kvar är bara tystnad eller lögn. Hur går det att skapa ett möte under sådana förutsättningar? Vad är vi utan de självupplevda erfarenheterna, utan vår självbiografiska historia? Är vi fortfarande oss själva, finns vi? Kan vi älska och bli älskade utan vår historia? Kan vi bli älskade med en annan historia?

---

⁴ Hannula Mika (2007), ”Om reciprocitet och om att vara i världen”, Konstnärliga fakultetsnämnden. *Art monitor*, 1/2007 s.45-50

⁵ Johansson Anna, (2005) *Narrativ teori och metod, Med livsberättelsen i fokus*, Studentlitteratur AB, Lund, upplaga 1:7, Holmbergs Malmö AB 2010 s.229

Jag ser bildämnet som en möjlig arena att undersöka, förstå och kommunicera. Med andra konstnärliga uttryck än det talade språket. Jag ser barn och unga som vår framtid. De bär på kunskaper och skaffar sig kunskaper som längre fram kommer att forma vårt samhälle. Det är vårt ansvar som pedagoger att hitta vägar där kommunikation blir möjlig, hitta vägar där det blir möjligt för eleverna att själva reflektera, vara kritiska, undersöka och försöka förstå. Pat Thomsons skriver i sin bok *Doing visual research whith children and young people* ⁶ om barn och unga som kapabla, kompetenta "becomings" och "beeings" som besitter unika kunskaper som är viktiga för samhället, kulturen och forskarna. Hon utgår från en demokratisk princip där barn och unga har rätt till sin egen röst. Hon menar även att barn och unga inte talar med en röst utan med flera. "giving voice to the voiceless" skriver Thomson om i sin bok och jag tänker att det handlar om att ge röst åt det som barn och unga talar om i andra former än med sin röst. I dag kan jag förstå att jag som 14 åring skar mig i armen. Jag använde rakblad som ett verktyg att uttrycka och kommunicera det som var för svårt att förstå och tala om. Jag tror att unga behöver fler sätt att kommunicera och förstå på. Jag tänker att estetiska ämnen kan vara ett sätt. Jag tänker att det genom olika estetiska former går att hitta möjliga vägar där de svåra självupplevda erfarenheterna kan bli synliga och greppbara. Jag tror också att det är viktigt att det finns andras historier, andras svåra självupplevda erfarenheter för unga att spegla sig i. Att de får se andra som varit med om och känt som de. Att de inte är ensamma.

Genom att analysera utvalda självbiografiska verk kopplade till en svår tid, vill jag se på olika former som gör berättandet möjligt och hur de svåra självupplevda erfarenheterna kan bli politiska och subversiva. Jag har valt att undersöka kvinnliga självbiografiska verk. Dels för att jag själv är kvinna och har funderat mycket på vad den dubbla utsattheten i att vara kvinna och utsatt betyder men även för att jag vill förstå varför kvinnliga självbiografiska verk ofta läses som biografier eller nedsättande kallas för bekännelselitteratur. Jag försöker i mitt arbete definiera varför skammen är så starkt kopplad till de svåra självupplevda erfarenheterna. Var den kommer ifrån och vad som händer när den blir offentlig. Därför intresserar jag mig inte på de specifika händelserna och platserna i sig när jag analyserar mitt material, utan ser istället på formen och resultatet av formen. Jag är intresserad av hur de svåra självupplevda erfarenheterna kan göras hörda och användas till att påverka, förändra och ge kunskap.

I mitt arbete skriver jag om att göra rösten hörd. Rösten tänker jag på som något inom oss, vare sig den är talad eller outtalad. Jag tänker att den är formad av, bär på och alltid är färgad av våra erfarenheter. På ett sätt tänker jag att den symboliserar vårt jag eller som en spegling av oss själva. Jag tänker att det är den rösten som ger uttryck för vad vi känner och

---

⁶ Pat Thomson (2008) *Doing visual research with children and young people*, Routledge Taylor & Francis Group London and New York s.1f.

vad vi vill. Det är med den rösten vi kan skapa inre eller yttre motstånd och det är med den rösten vi kommunicerar, oavsett hur vi kommunicerar.

Med konst som ett sätt att undersöka och ifrågasätta kommer jag att gestalta mina självupplevda erfarenheter som kvinna och utsatt. Genom att arbeta parallellt med min gestaltning och de utvalda texterna vill jag få en djupare förståelse för hur självupplevda erfarenhets berättelser kopplade till skam och skuld kan "bli till", vilka svårigheter som finns och hur de självupplevda erfarenheterna kan bli offentliga. Jag vill synliggöra och ifrågasätta skammen och jag vill undersöka hur rösten kan bli möjlig. I gestaltningen använder jag mig av mina personliga erfarenheter, men jag har ingen önskan att analysera eller tolka mitt egna gestaltade arbete. Istället kommer jag att använda mig av den kunskap som processen i det gestaltade arbetet ger mig, till att tolka och analysera de utvalda verken. Jag är intresserad av hur de självupplevda erfarenheterna kan användas för att påverka, förändra och ge kunskap. Jag menar med självupplevda erfarenheter en form av självbiografisk subversion. Anledningen till att jag inte använder begreppet självbiografisk subversion, utan istället använder självupplevda erfarenheter som begrepp, är att självbiografisk subversion kräver kopplingar till teorier. De självupplevda erfarenheterna kan kopplas till teorier utan att det uttalas. De självupplevda erfarenheterna kan berättas utan olika teorier, men är ändå lika mycket värda i kunskapsbildningen. Jag tänker att alla kan göra självbiografisk subversion. Teorier kan kopplas till självupplevda erfarenhets berättelser även om den som berättar, inte själv kan göra det. Teorier är kunskapsbildande och kraftfulla verktyg, men de självupplevda erfarenheterna har ett värde i sig. Alla ska ha möjlighet att göra självupplevda erfarenheter hörda, oavsett språkbruk och användande av teorier. Alla självupplevda erfarenheter kan användas som subversioner.

FRÅGESTÄLLNING

Hur blir de svåra självupplevda erfarenheterna offentliga genom estetiska former?

EMPIRI

De utvalda verk som utgör min empiri är Susanna Alakoski, *Oktober i fattig Sverige* och Lo Kauppi, *Bergsprängardottern som exploderade*. Lo Kauppi berättar även som skådespelerska, empirin utgör även inspelning från hennes framträdanden för att se om det går att koppla till en form av konstnärligt performance. I Alakoskis verk ser jag på litteraturen som en möjlig konstform. Mitt fokus har varit, konstnärliga former, den omöjliga självbiografien och självbiografisk subversion.

URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR

Jag har använt mig av kvinnors självbiografiska verk till mina analyser eftersom jag i det här arbetet är särskilt intresserad av hur den kvinnliga erfarenheten gör sig hörd och lyssnas till i samhället. Jag tycker det är intressant då kvinnors självbiografiska texter ofta kommer att läsas som eller beskrivas som biografier eller romaner. Jag vill visa att även kvinnliga självbiografiska verk innehåller erfarenheter som har värde i sig. Dessutom anser jag att de kvinnliga rösterna förtjänar uppmärksamheten med tanke på det kvinnliga förtryck som vår historia är kantad av och med tanke på hur överrepresenterad de manliga självbiografiska verken är. Jag har ett särskilt intresse av att lyfta kvinnors syn på skam och skuld i utsatthet och social misär. Det finns kopplingar mellan att vara kvinna och specifika upplevelser av skam och skuld, till exempel när det gäller sexuella övergrepp och ensamhet.

METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Jag använder narrativ analys när jag analyserar de utvalda texterna. På så sätt att jag kommer att gå in och definiera vissa kategorier. I mitt arbete är dessa kategorier skam och subversion. Jag kommer att lyfta ut vissa stycken och yttranden från texterna som behandlar dessa kategorier. Jag kommer sedan att analysera dessa delar utifrån form och innehåll, men också se på samspelet mellan berättare och lyssnare. Jag kommer även belysa den icke-verbala kommunikationen och aspekter av kontroll och makt utifrån ett feministiskt perspektiv. Jag kommer att undersöka hur Susanna Alakoski och Lo Kauppi gör sina självupplevda erfarenheter hörda. Genom att analysera deras böcker. Jag kommer att se på hur de med olika konstnärliga grepp lyckas göra sin röst, hur de relaterar till känslor som skam och skuld, vad skam och skuld gör, hur deras verk blir offentliga och vad det genererar i.

I min analys och tolkning av texterna använder jag mig av begreppet självupplevda erfarenheter. Detta använder jag som ett alternativ till begreppet självbiografisk subversion. Marta Cuesta beskriver den självbiografiska subversionen som ett sätt att "komma ut" med sitt politiska budskap.⁷ I en självbiografisk subversion är författaren både berättare och läsare av sitt eget liv. En självbiografisk subversion handlar inte bara om att belysa den egna berättelsen utan handlar även om att skapa en ny form av kunskap som kan användas för att omstörta eller förändra hela eller delar av samhället. Det är så jag använder begreppet självupplevda erfarenheter. Däremot menar jag att självupplevda erfarenheterna inte behöver vara kopplade till teorier för att vara subversiva. De kan vara kopplade till teorier utan att dessa uttalas så alla kan göra självbiografisk subversion. Begreppet självupplevda erfarenheter är inspirerad av och är en vidare utveckling av det erfarenhets begrepp som

---

⁷ Cuesta Marta (2010) "Marta Cuesta läser Cherrie Moraga: (Självi)biografisk subversion", Tidskrift för genusvetenskap nr.4/2010 s.73

kvinnorörelsen använde under 1970-talet för kunskapsbildande och i politisk kamp. Jag positionerar mig också genom att behandla och diskutera den omöjliga självbiografin, där jag tar upp den kvinnliga självbiografin, självbiografisk subversion och erfarenhet utifrån några artiklar. Jag skriver även om skam och skuld utifrån Else-Britt Kjellqvist bok, *Rött och vitt om skam och skamlöshet*.

Mitt gestaltande arbete med självupplevda erfarenheter är format som ett sökande efter vägar som gör det möjligt att berätta om erfarenheter som bär på skuld och skam för att påverka, förändra och skapa en ny form av kunskap. Konst är det verktyg som jag gör mitt berättande och undersökande möjligt. Jag använder mig av den blå timmen som en poetisk stämning att arbeta utifrån. Genom att vara i den blå timmen, fotografera och måla den försöker jag komma åt och ge röst åt det svåra i berättandet. Genom den blå timmen kan jag närma mig det som varit förträngt och det som varit för skrämmande att sätta ord på. Den blå timmen fungerar för mig som en neutral punkt som jag kan återkomma till och hämta kraft. Jag började mitt arbete genom att vara i den blå timmen och fotografera den, sedan har jag gjort bildanalyser på fotografierna. På så sätt har mina självupplevda erfarenheter kunnat ta form och komma till uttryck i text. Jag har skrivit ner mina självupplevda erfarenheter och reflektioner under arbetets gång och samlat detta i ett separat häfte. Övrigt material som jag har samlat är fotografier, målningar och teckningar, dagböcker, brev och journaler. Detta material har jag satt ihop till en stillbilds film. Till filmen har jag gjort voice over med några av mina självupplevda erfarenheter. Jag har arbetat med hur rösten kan ge innebörd åt orden med vilka jag vill få fram, genom olika röster och olika former av berättande. Jag har även provat att använda olika former av texter, ljud, musik och rytm i bildspelet.

TEORI OCH TOLKNINGSRAM

Jag har ett feministiskt och socialkonstruktionistiskt perspektiv och jag använder mig av narrativ teori, metod och analys. Jag använder mig av ett ontologiskt förhållningssätt i studerandet av berättelser. Genom att se berättandet som en grundläggande och universell kunskapsform. Jag utgår från att sociala och personliga identiteter är konstruerade som berättelser. "vi är våra berättelser".

Jag har ett social konstruktionistiskt perspektiv, vilket betyder att de berättade självupplevda erfarenheterna inte ses som exakta redogörelser för vad som verkligen har hänt i ett liv eller som en avspiegling av samhället utanför. Jag har inget "sannings anspråk" när jag analyserar berättelser. En händelse kan representeras på olika sätt och berättare konstruerar narrativa sanningar. Både de författare som skapat de berättelser som jag analyserar har konstruerat narrativa sanningar och jag själv konstruerar narrativa sanningar när jag analyserar berättelserna. Jag jämför självupplevda erfarenheter med livsberättelser och arbetar utifrån att båda begreppen står för den personliga berättelsen. Inte den historiska sanningen utan

den narrativa sanningen.

den kunskap vi har och producerar om världen är inte en objektiv eller generell sanning utan kan endast ses som en av många versioner av sanning⁸

Anna Johansson talar i *Narrativ metod och teori*, om ett skifte i livsberättelseforskning. Från livshistoria till livsberättelse, från realism till social konstruktionism, från erfarenheter till text, från vad till hur, och från sökandet efter den historiska sanningen till en narrativ sanning. Jag har försökt att hitta en mellan väg. En väg mellan ett naturalistiskt och ett poststrukturalistiskt förhållningssätt när jag tolkar de berättelser som jag har valt att analysera. Det betyder att jag inte vill tolka berättelserna som en direkt avspegling av ett levtt liv, av erfarenhet och identitet och inte heller som endast text helt utan social kontext. Begreppet självupplevda erfarenheter använder jag i likhet med begreppet livsberättelse, det vill säga det en person berättar om sitt liv eller valda aspekter av sitt liv. Jag undersöker temat skam och skuld ur ett feministiskt perspektiv. I centrum för undersökningen står människans egna tolkningar, med all den komplexitet och motsägelsefullhet de innebär. Jag har även ett intresse i kollektiva berättelser, i de fall de verkar för att ge röst åt de som varit tystade och marginaliserade av de hegemoniska och dominerande kulturella berättelserna. Anna Johansson menar att de kollektiva berättelserna ger hopp, mod och dröm om en möjlig social förändring. Berättelser kan hjälpa oss att förstå oss själva och andra, att de kan synliggöra hur människor upplever sina liv. Berättelser låter oss förstå och ta del av andra människors liv.⁹ Jag är intresserad av hur självbiografiska verk kan rekonstruera det sociala. Hur den egna erfarenheten dokumenteras och sprids och därmed inte bara belyser personliga händelser utan också synliggör det som tystats i samhället. Hur det går att vara både berättare av mitt liv och läsare av mitt liv.

TIDIGARE FORSKNING

Cuesta Marta, förklarar i sin artikel "(Självi)biografisk subversion" hur självbiografisk subversion kopplar de egna erfarenheterna med teorier och på så sätt lyckas komma ut med sitt politiska budskap. Hon skriver även hur hon har arbetat utifrån ett (självi)biografiskt subversivt perspektiv i skolan och på så sätt kunnat ifrågasätta normer och stereotyper.¹⁰

Kjellkvist Else-Britt, skriver i sin bok *Rött och Vitt om skam och skamlöshet*, vad hon kommit fram till när hon undersökt skammen. Hon skriver om den grundläggande skammen som

---

⁸ Johansson s.26

⁹ Ibid., s.24

¹⁰ Cuesta s.74f.

kommer ur kärleksbristen i första ögonkontakten mellan en mor och hennes barn. Om skam som en drivande faktor för skapande och om den vita skammen som förlamar skapandet.¹¹

Larsson Lisbeth, har undersökt självbiografiska verk från 1970-talet fram till idag. Hon beskriver hur kvinnor gjort sina självbiografier möjliga genom tiderna, hur samhället sett ut, svarat på de kvinnliga självbiografiska verken och hur verken har blivit lästa. Larsson tar upp allt ifrån bekännelseliteratur till fiktion och förklarar problematiken i det patriarkala språket.¹²

Hannula Mika, undersöker i konstnärlig forskning, *det tredje rummet*, erfarenheter och möten. Hur vi kan mötas i ömsesidighet och få ut något av vårt möte trots att vi aldrig fullt ut kan förstå varandras skilda erfarenheter.¹³

Jag har i tidigare forskning även valt att se på och ta upp studentuppsatser från Svenska högskolor. Jag har sökt arbeten kopplade till missbruk, skam och skuld samt arbeten kopplade till narrativ och livsberättelse.

Eriksson, Annelie (2009) *Elever i sociala och emotionella svårigheter och deras identitetsskapande: En narrativ studie*. Högskolan i Kalmar, Humanvetenskapliga institutionen, studentuppsats, magisterexamen pedagogik. Nyckelord: sociala och emotionella svårigheter, narrativ, livsberättelse, identitetsskapande.

Genom ett narrativt analyserande kom jag fram till att elever i sociala och emotionella svårigheter skapar sin identitet kring följande teman; anpassning - flykt, oro - ansvar - kontroll, ilska - svek, skydd - tillit samt skam - skuld. Eleverna måste hela tiden anpassa sig till nya situationer och om de misslyckas flyr de. De går ständigt omkring med en oro, känner stort ansvar samt behov av att kunna kontrollera sin vardag. De känner stor ilska över sin situation och ofta förknippas ilskan med svek. Deras berättelser handlar även om behovet av skydd och tillit samt känslor som skuld och skam över sig själva, sina prestationer och sin situation.¹⁴

Evelina Borell; Evelina Juel (2014) *"Jag kommer inte bli Al Capone utan jag kommer bli en jävla knarkare som sitter på kåken": - En kvalitativ studie om åtta före detta missbrukares upplevelser av vägen in och vägen ut ur missbruk*. Linnéuniversitetet, sociologiprogrammet,

---

¹¹ Kjellkvist s.95

¹² Larsson Lisbeth (2010) *Självbiografi, Autofiktion, Testimony, Life writing*, Tidskrift för genusvetenskap nr.4/2010 s.7-19

¹³ Hannula s.45-51

¹⁴ Eriksson, Annelie (2009) *Elever i sociala och emotionella svårigheter och deras identitetsskapande: En narrativ studie*. S.1

studentuppsats, kandidatexamen, sociologi. Nyckelord: drug abuse, social conversion, role-exit, outsiders.

Annelie Kämpe; Linda Voergaard (2006) *"När jag blir ledsen skär jag mej!" En kvalitativ studie om vad som ligger i fokus i ungdomars diskussioner, på ett webbaserat community, kring självskadebeteende*. Mitt universitet, fakulteten för humanvetenskap, studentuppsats, kandidatexamen, socialt arbete. Nyckelord: Självskadebeteende, ungdomar, Internet, community.

Lovisa Byhlin; Fanny Walentynovicz (2012) *Anhörigas upplevelse av att leva med en tonåring med missbruksproblematik (föräldrarnas skam)* Sophiahemmet Högskola, sjuksköterskeprogrammet, studentuppsats kandidatexamen, omvårdnad. Nyckel ord: Tonåring; Missbruk; Alkohol; Droger; Upplevelser;

Sonny Revahl; Lars Tjörnebro (2010) *Skulden och skammen. Närvaron av skuld och skam i missbruksbehandling av kvinnor*. Örebro universitet, Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete, Örebro universitet, Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap. Studentuppsats, yrkesexamen, socialt arbete. Nyckelord: Skuld, skam, missbruk, kvinna, behandling.

Frida Lindqvist (2006) *Livet i missbruk och hur det är att sluta: En kvalitativ studie utifrån mäns och kvinnors känslomässiga upplevelser och sociala relationer*. Örebro universitet, Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap. Studentuppsats, kandidatexamen, socialt arbete C. Nyckelord: missbruk, uppbrott, kön, sociala relationer, känslor, emotioner.

BEARBETNING OCH ANALYS

INTRODUKTION/BAKGRUND

ERFARENHETER

För att ta reda på hur de svåra, självupplevda erfarenheterna kan bli offentliga och vad som händer när de blir offentliga, reder jag ut varför de inte skulle kunna bli offentliga. Ett hinder är att självupplevda erfarenheter kan kopplas till självbiografi och att självbiografin i sig är omöjlig. Den är omöjlig för att det inte går att återberätta erfarenheter, detta på grund utav att det finns en språklig gräns för vad som kommuniceras och vad som förstås. Mika Hannula professor i konstnärlig forskning, förklarar i sin artikel, "Om reciprocitet och om att vara i världen", den språkliga gränsen och hur våra erfarenheter aldrig helt och fullt kan kommuniceras och förstås, men hur vi trots detta kan mötas och skapa någonting positivt och givande tillsammans. "Det tredje rummet", menar Hannula, är den process som kommer ur ett möte med en eller flera personer eller grupper som frivilligt vistas på en plats, trots att de har olika synpunkter som riskerar att hamna i konflikt. När ett sådant möte för med sig mening och glädjekan det utvecklas till "det tredje rummet", ett rum där personerna i fråga kan mötas och skapa någonting ömsesidigt med respekt för varandras olikheter.¹⁵ Det tredje rummet är alltså ett resultat av förhandlingar och kompromisser som springer ur den ömsesidighet som vuxit fram av att befinna sig i ett gemensamt rum. Det är dit jag vill komma, till det tredje rummet, där svåra självupplevda erfarenheter kan komma ut och bli lyssnade till. Jag undersöker hur detta rum kan bli möjligt.

Hannula skriver att erfarenheter inte kan värderas. De har alltid ett egenvärde och måste tas på allvar för sin egen skull. Man kan tala om jämbördighet, som handlar om att motverka en likhet som tenderar att bli mer lik än olik. Hannula menar att erfarenhetsbaserad kritisk demokrati förutsätter att de erfarenheter som deltar i ett möte inte är översättliga utan snarare är ojämförbara eller oförenliga. Det är alltid svårt att överföra budskap och att tolka dem, men det betyder inte att de är obegripliga och ogenomträngliga. Men det betyder inte att det inte går att kommunicera och nå reciprocitet.¹⁶ På det sättet tänker jag att om det är kommunikation och reciprocitet som är vårt mål så finns det en vits i att fortsätta arbeta med och lyfta de självupplevda erfarenheterna, hur omöjlig de än verkar vara att lyfta och att förstå. Även om två personer har upplevt samma eller liknande ting, så skiljer sig deras erfarenheter, skriver Hannula. Skillnaden är rotad i deras bakgrund, värderingar och

---

¹⁵ Hannula (2007) s.45

¹⁶ Ibid.,s.47

världsbilder. Men också i slumpartade faktorer. I mötet mellan två personer så är det skillnader som blir de avgörande för den process som för båda tillbaka till deras individuella erfarenhetsramar. En erfarenhet kan jämföras, men kan aldrig översättas i sin helhet så att den blir likadan som en annan erfarenhet.¹⁷ Det här är viktigt att ha i åtanke när man arbetar med erfarenheter. Jag tänker att detta är viktigt för att inte hamna i ett läge där man skapar förutfattade meningar kring olika erfarenheter och inte heller tror att det går att hitta ett enda svar eller en enda sanning i dem. Detta är viktigt att förstå för att kunna ta nästa steg, nämligen det som leder till en kommunikativ relation.

Hannula skriver att ett etiskt samarbete startar med att båda säger att deras erfarenheter skiljer sig åt men att de ändå är meningsfulla och beaktansvärda. När detta inträffar kan båda parter försöka hitta ämnen och hållningar som förenar samtidigt som de kan röra sig i egen riktning och ändå ge varandra tid att redogöra för den egna erfarenhetens betydelse och innehåll. Ett möte är ständigt pendlande mellan två skenbara motsatser. Motsatserna är lyssnandet efter och mottagandet av intryck. Han menar att det är detta sökandet efter kontakt som, "äger rum både på djupet och bredden, från det allmänna till det individuella och vice versa."¹⁸ Detta möte menar jag sker både mellan två personer, men även mellan en person och dennes självupplevda erfarenheter när personen väljer att göra dem offentliga och till politiska handlingar.

För att sammanfatta så menar Hannula att det alltid finns en språklig gräns för möjligheten att kommunicera erfarenheter så att de faktiskt förstås. En erfarenhet är individuell och måste betraktas som individuell och att detta hindrar att erfarenheter kan värderas i jämförelse med varandra, samtidigt som det visar att erfarenheter är ömsesidigt relaterade till varandra. Att erfarenheter aldrig kan översättas helt och hållet, har en avgörande betydelse för att någon kan lyssna till erfarenheterna och att erfarenheten artikuleras så att den blir begriplig och möjlig att närma sig. Han menar att då blir erfarenheten inte vänd inåt, utan försöker istället hitta vägar att vara i världen, att vara i ömsesidighet. I en kommunikativ relation. Jag tänker att det är på det sättet våra erfarenheter kan bli politiska verktyg. Genom att bearbeta Hannulas text vill jag poängtera att jag i undersökningen inte försöker göra de texter, som jag analyserar, lika varandra, värderings- eller översättningsbara. Mitt fokus är att skapa en kommunikativ relation, där det ryms förståelse för hur viktigt det är att kunna lyssna på och respektera varandra oavsett vilka erfarenheter vi bär på.

---

¹⁷ Ibid.,s.47

¹⁸ Ibid., s.49

Ett annat hinder är att det finns få som orkar eller kan berätta om de svåra självupplevda erfarenheterna.

Språket och de skilda erfarenheterna är ett hinder för självbiografin. Men, när självbiografin handlar om de tunga, svåra, självupplevda erfarenheterna från en tid i social misär, uppstår ytterligare hinder. Det ena är det som författare och genusvetare Susanna Alakoski skriver i *Oktober i fattig Sverige*, att de som sitter med de tunga erfarenheterna inte tror att de är värda att berätta eller inte kan berätta för att de är mitt uppe i att överleva eller för att de är döda.¹⁹ Det andra tänker jag är att dessa självupplevda erfarenheter är för tunga, gör för ont och är för fyllda med skam. Ibland kan det vara skammen som tystar och omöjliggör självbiografin.

OM SKAM OCH SKULD

Författare och psykoanalytiker, Else-Britt Kjellqvist berättar i *Rött och vitt, om skam och skamlöshet*, om vad hon kommit fram till om skammens natur. Hon skriver om den ursprungliga kärleksbristen som orsak till den mest genomgripande skammen. Den ursprungliga kärleksbristen är den som kommer ur bristen i den första tidiga kontakten med ett barn. Den tidiga ögonkontakten är den viktigaste grunden för kontakt mellan en mor och hennes barn. Om ögonkontakten hindras eller förstörs blir den grundläggande självuppfattningen allvarligt störd. Den genomgripande skammen i den ursprungliga kärleksbristen ligger i att erbjuda sin kärlek men bli avvisad som oälskad. Den genomgripande skammen saknar ord och att den är bottenlös. Som ett försvar mot den genomgripande skammen menar Kjellqvist att människan kan komma att använda sig av den framprovocerade skammen. Tvångsmässig onani, droger, maktutövande, arbetsnarkomani och förnedrande erotik, kan utgöra ett skydd. Kjellqvist menar att liksom Freud påstod att man kan bli driven till kriminalitet av skulden, så kan man också bli driven till kriminalitet av skammen. Med ett kriminellt handlande kan man få känslan av att kunna identifiera och förstå sig på skammen och skulden. Genom att handla kriminellt begår man ett brott som naturligt går att koppla till skam och skuld. Det blir på så sätt mer begripligt varför man känner skam och skuld och lättare att hantera. Den tidiga kärleksbristen påverkar förhållandet till andra människor, särskilt dem som står en nära. Att inte bli sedd är ett intrång i den personliga integriteten. Om detta händer, skriver hon, kan barnet tystna eller anta en mask av skamlöshet, samtidigt som barnet omedvetet blir mer ensamt. Lögnen blir för barnet ett sätt att överleva, men sorgen över att inte kunna vara sann mot sig själv är tung. Ensamheten som kommer ur detta blir en skamlig börda som barnet får bära med sig hela livet.

---

¹⁹ Alakoski s.23

I det tidigt uteblivna ögonmötet grundläggs ett livslångt självhat.²⁰

Kjellqvist skriver att skam och skuld kan vara svåra att skilja åt eftersom de ibland fungerar som försvar mot varandra. Destruktiva växlingar mellan skam och skuld kan vara när man kastas mellan skammen över passiv underkastelse och skulden för att man känner avund och rivalitet, som att vara fången mellan skammens Scylla och skuldens Charybdis. Det kan också grundas i objekt – narcissism vilket betyder att man under uppväxten aldrig lyckats bli fri från den förnedring det innebär att vara en förlängning av föräldern. Objekt – narcissism ger så mycket skuldkänslor vid frigörelse försök att man underkastar sig föräldern. Skammen i underkastelsen ligger i de förväntningar hos föräldern som bortser från eller gör våld på den egna unika personligheten och i behovet av att leva upp till dessa.

När jag är en förlängning av den andre skäms jag. När jag frigör mig och är mig själv känner jag skuld.²¹

Skammen kan ses som fördömande utifrån och skulden som fördömande inifrån, och i bägge fallen kan de upplevas som ett inre och yttre avståndstagande. Det är som att skam vore en spricka i självet och skuld ett övergrepp mot den andre.²²

Kjellqvist skriver att ur skammen föds även viljan att skapa. Ursprungliga motiv som önskan att hämnas, reparera, triumfera och överleva formas till ett konstnärligt gestaltande.

Konstnärer och författare är skamlösa och måste så vara då de i sina skapande verksamheter blottlägger sina inre världar. Detta skamlösa blottande väcker skamkänslor såväl inför en själv som inför ens omgivning.²³

Värre än det skamlösa blottande som Kjellqvist menar att konstnärer och författare ägnar sig åt, menar hon att ”den vita skammen” är. Kjellqvist förklarar den vita skammen som den som förlamar skapelseprocessen, den som i värsta fall leder till döden. För att beskriva den vita skammen citerar Kjellqvist Stig Dagerman;

Varje människa upplever en förfärlig stund, när livet tycks tröttna på henne och med en grimas lämnar henne ensam i en tomhet, som inte ens rymmer viljan till död. Om den människan är målare förvandlas färgerna till meningslösa kemikalier och penslarna till sopborstar. Är hon

---

²⁰ Kjellqvist s.103

²¹ Ibid., s.32

²² Ibid., s.33

²³ Ibid., s.96

författare löser orden upp sig i bokstäver och alfabetet blir en kyrkogård med tjugonio gravstenar, under vilka dikten ligger begravnen.²⁴

Två år senare gasade Dagerman ihjäl sig i sitt garage, skriver Kjellqvist.²⁵

SJÄLVBIOGRAFI OCH SAMTIDSHISTORIA

Självbiografi, autografi, erfarenhetsberättande, bekännelselitteratur, självbiografisk subversion osv. det självbiografiska fältet är brett och mycket omdiskuterat. Jag har valt att bara kort gå in på den kvinnliga självbiografin från 1970-talet tills idag, för att ge en bild av hur självupplevda erfarenheter görs offentliga.

Lisbeth Larsson, professor i litteraturvetenskap, skriver en självbiografiskt grundad artikel, ”Självbiografi, Autofiktio, Testimony, Life writing”. Larssons artikel handlar bland annat om kvinnors självbiografiska verk i samtiden hur de har blivit lästa och omdiskuterade. Under 1970 – användes erfarenhetsbegreppet med avseende på människors erfarenheter i kunskapsbildningen. Erfarenhet blev ett politiskt och metodiskt starkt ord. Ur ett feministiskt perspektiv blev det uttryck för att tänka själv om det som andra tidigare tänkt åt kvinnor. Det fanns under 1970 – i detta ett starkt anti – teoretiskt ställningstagande. Då man inte var intresserad av kunskap från olika teoretiker utan istället såg till den kunskap som kunde komma ur de faktiska erfarenheterna. Under 80-talet och med det poststrukturalistiska perspektivet ställde man sig istället på teoretikernas sida och allt kom att handla om teori. Man kan se på det som ett antingen eller, antingen ett 70- tal helt utan teori men med erfarenhetsbegreppet, eller ett 80- tal helt utan erfarenhetsbegreppet men med teori. Tvärt emot detta antingen – eller ställer sig självbiografisk subversion. I den självbiografiska subversionen är det både. Både erfarenheter och teorier. Inom självbiografisk subversion finns samma tanke som hos kvinnorörelsen under 70- talet, att i självbiografiska texter lyfta erfarenheter, inte för att visa på personliga brister utan för att visa på orsaker av ett strukturellt förtryck som följd av en patriarkal och kapitalistisk samhällsorganisation. Att på så sätt göra de självbiografiska texterna till en del av den politiska kampen. Skillnaden som jag förstår det, är att de som förespråkar den självbiografiska subversionen även flitigt använder sig av teoretiker och teorier för att framföra sitt budskap.

De kvinnliga självbiografierna blev som sagt en del av den politiska kampen under 1970-talet, men dessa berättelser blev snart på ett nedsättande vis kallade bekännelselitteratur och deras värde underkändes. Samtidigt började de kvinnliga författarna betona att de inte använde sig av bekännelselitteratur.

Jag vill inte skriva en bekännelselitteratur. Jag vill skriva därför att jag vill att mitt förflutna ska bli verkligt, att mitt liv ska bekräftas.²⁶

---

²⁴ Ibid., s.98

²⁵ Ibid., s.98

Så vad är en självbiografi som inte är bekännelse litteratur, som vill göra de egna erfarenheterna verkliga? Vad skulle en sådan typ av berättelse kunna leda till, förutom den bekräftelsen författaren får av en sådan text?

Under 1980-talet började många kvinnliga författare påpeka att de inte var kvinnliga författare och att de inte skrev självbiografi. Istället betraktade de sig som författare som skrev fiktion. I slutet av 1980 – talet började utgivningen av kvinnliga självbiografier minska kraftigt, för att åter öka under 2000 – talet.

Estelle Jelinek (*Women's autobiography*, 1980) har studerat kvinnors självbiografier och menar att kvinnors utgivning av självbiografier är relaterade till andra faktorer än mäns. Mäns självbiografier är ofta kopplade till viktiga samhälls skeenden, medan utgivningen av de kvinnliga självbiografierna mer är relaterade till kvinnors ställning i samhället och behovet av kvinnan i samhället. De kvinnliga självbiografierna i 2000 – talets början kom emellertid inte att ha samma tydliga koppling till kvinnans ställning i samhället och har därför lästs på ett nytt sätt. De egna erfarenheterna har fått mindre uppmärksamhet, istället har berättelserna om andra, särskilt om männen, blivit mer omdiskuterade. De självbiografiska texterna har alltså lästs som biografier. Larssons perspektiv i artikeln att en kvinnas berättelser antingen läses som biografi eller fiktion. Jag tänker att de kvinnliga självbiografiska texterna inte tillåts ha ett egen värde.

Under 1970 – talet bejakades kvinnors självbiografier och lästes som informativa berättelser om kvinnors erfarenheter i det samtida samhället och de blev en del av den privata och politiska diskussionen om detta.²⁷

Men varför blev dessa berättelser sedan nervärderade som bekännelse litteratur och hur kommer det sig att de kvinnliga författarna tog avstånd från självbiografien när den blev klassad som bekännelselitteratur? Kanske gav de kvinnliga författarna upp för förtrycket, när de nervärderades som bekännelse litteratur. Kanske var det förtrycket och skammen som gjorde att kvinnorna under 1980 – talet kom att benämna sig själva som "författare" som skrev "fiktion". Men det var nog även den nya synen på språkets möjligheter och begränsningar. Larsson menar att det handlar om hur man har sett på språket under de olika årtiondena. Under 1970 – talet såg man det fullt möjligt att använda erfarenheter för att beskriva verkligheten. Under 1980-90 talen kom postmoderniteten att nedmontera begrepp som subjekt, erfarenhet, identitet, autenticitet, minne och sanning. Fokus hade flyttats från det som benämndes till hur det benämndes och under 2000 – talets början hade synen på språkets möjligheter att förmedla en sann beskrivning av verkligheten förändrats i grunden. Larsson skriver att lika negativt inställd till teorier som man var under 1970 – talet, lika

---

²⁶ Sun Axelsson (1978) *Drömmen om ett liv*, Bonniers grafiska industrier AB, Stockholm s.11

²⁷ Larsson s.10

fixerad vid dem blev man under följande decennier. 1980- talets feministiska teoribildningar kom i princip att överhuvudtaget avfärda de kvinnliga självbiografiska texterna, som källa till kunskap om kvinnor liv. Hur kommer det sig att de kvinnliga självbiografiska texterna från 2000 – talet blir lästa som biografier? Är det språket som gör det, sättet de är skrivna på, sättet man läser dem på?

I ljuset av den postmoderna språk teorin och dess feministiska franska version, med teoretiker som Julia Kristeva, Luce Irigaray och Hélén Cixous, där det kvinnliga alltid är det språkligt marginaliserade och icke uttryckbara, det tystade, kom kvinnor att betraktas som instängda i det patriarkala språket istället för oberoende och självständiga brukare av det. ²⁸

Med detta förflyttades erfarenhetsbegreppet under 1980-talet, från de privata, sociala erfarenheterna till språkets effekter. Sanningen man nu sökte var inte längre sanningen om kvinnors liv utan istället om varför det var så omöjligt att berätta sanningen. Carolyn Heilbrun kritiserar i sin bok *Writing a woman's life* (1988) detta förhållningssätt till språket samt definitionen av språket som patriarkalt i sig. Det är inte språket som är patriarkalt utan berättelserna. De etablerade berättelserna är de som måste brytas ner och förändras för att det ska kunna gå att berätta om en kvinnas liv på ett adekvat och sannfärdigt sätt. Larsson menar att problemet med kvinnors självbiografier är att den sanningsproduktion som de står för inte låter sig auktoriseras av den förhärskande patriarkala diskursen. Man måste ta texternas subjektiva faktaanspråk på allvar, som berättelser om självupplevd erfarenhet. Larsson menar att det är nödvändigt om erfarenhetsbegreppet ska återtas att perspektivet flyttas från de självbiografiska texternas sanning eller brist på sanning till deras anspråk på fakticitet och till vikten av att respektera detta sanningsanspråk. Sanningsanspråket tillåts vara en del av den pågående omförhandlingen av berättelserna om människa, makt och mening. ²⁹

---

²⁸ Ibid., s.12

²⁹ Ibid., s.7-20

SJÄLVBIOGRAFISK SUBVERSION

Marta Cuesta, docent i sociologi, analyserar Cherrie Moragas positionering i Moragas artikel "From a long line of Vendidas: Chicanas and Feminism"

Cuesta skriver att det självbiografiska skapandet hos chicanafeminister är ett sätt att "komma ut" med sitt politiska budskap. Genom det självbiografiska verket går det att rekonstruera det sociala, dokumentera och sprida både den egna och gruppens erfarenheter. Det självbiografiska verket ger "kunskap bortom gränser" och hon förklarar det som "en kunskap som har grund i subjektiva och kontextuella dimensioner men också i olika teoretiska situationer."

att komma ut genom en självbiografi innebär, som sagt, inte bara en belysning av händelser som utgår från det personliga, utan kan också synliggöra sådant som negligeras och tystas av samhället.³⁰

Det självbiografiska verket kan genom att synliggöra detta bli ett betydelsefullt politiskt vapen mot rådande fördomsfulla sexistiska, heteronormativa och homofoba värderingar. Cuesta skriver att författaren i ett självbiografiskt verk växlar mellan att vara subjekt i sitt eget liv och läsare av sitt eget liv. Det handlar om att minnas, sortera och analysera sina livserfarenheter. Att på ett plan befinna sig inne i berättelsen och på ett plan ställa sig utanför berättelsen och på så sätt med växelverkan "identifiera komplicerade sociala mekanismer och deras artikuleringar." Att vara subversiv handlar om "en vilja att förmedla omstörtande kunskaper och utföra handlingar som bevisar att maktsystemet är sårbart, och bevakar sina gränser." Cuesta skriver om den pedagogiska subversionen som en del av hennes arbete som lärare. och avser en kunskapsproduktion som är icke-normativ och antikolonial. Hon menar att det handlar om att hitta ett annat format och innehåll i undervisningen där fokus ligger på operativa begrepp och handling. Tanken är att solidaritetsgrunder samtidigt förstärks och förankras, i och med att (mot)föreställningar skapas hos de berörda. Det självbiografiska fokus som Cuestas undervisning ofta bygger på grundar sig i tanken om att gruppen står för/utgör empirin. Den öppnar upp för närhetsskapande, bättre förståelse för hur antagonism ofta grundas på fördomar och falsk allmänkonsensus om vad som är "passande". När de antagonistiska erfarenheterna analyserats leder de ofta till bättre förståelse för hur förnekandet av "ovanligheten" (det radikala) och den oreflekterade acceptansen av "vanligheten" (det konservativa) kan vara skadliga förhållningssätt. Cuesta menar att de självbiografiska upplevelserna och erfarenheterna ur ett subversivt perspektiv i bästa fall kan leda till bättre förståelse av vad den egna gruppen och av vad andra grupperingar står för. "Det är insikter som påminner om

---

³⁰ Cuesta s.73

att det personliga och det (trans)kollektiva är politiskt, och att konstruktionen av identiteter pågår i spelet mellan övertygelse och föränderlighet.”³¹

LIVSBERÄTTELSE

Livshistorier eller livsberättelser är muntligt förmedlade berättelser om en människas liv. Livshistorisk metod är att undersöka socialt liv och kulturella mönster genom att samla in och analysera personliga eller kollektiva berättelser.

Jerome Bruner, klargör de olika analytiska aspekterna av livshistoriskt berättande genom att skilja på ”objektiv” *verklighet* och *subjektiv erfarenhet* och hur dessa erfarenheter uttrycks i narrativ form:

Ett liv kan sägas vara vad som faktiskt händer en person. Livet som erfarenhet är de subjektiva upplevelserna och tolkningarna av dessa händelser, av en persons bilder, känslor, önsknings, tankar och betydelser. Livet som berättat, en livshistoria, är en berättelse formad av de kulturella berättarkonventionerna som finns i just det samhället. Berättelsen skapas också i samspelet mellan berättare och publiken och i det sammanhang som den berättas i. Utöver detta menar, sociolog och genusforskare, Anna Johansson att det finns ytterligare en aspekt. Det är den text som skapas i översättningen från tal till skrift. Johansson syftar nog på när en inspelad berättelse översätts till text av en annan person. Men det kanske även kan gälla den röst som berättaren av självupplevda erfarenheter hör inom sig, och hur den rösten omformas eller översätts till text. Johansson skriver att texten är skapad utifrån en specifik tolkning och formas av olika retoriska verktyg. Det blir en livsberättelsetext skapad av forskaren. I de texter som jag bearbetar och tolkar i mitt arbete har författarna forskat om sina egna liv. De har översatt och tolkat sina inre röster och sedan med hjälp av olika retoriska verktyg format sina berättelser till text med en specifik läsning. Jag har sedan plockat söder deras berättelser i små stycken och översatt dem till text med ytterligare en specifik läsning. Johansson skriver att distinktionen mellan den person som berättar sitt levda liv och erfarenhet och den karaktär som framträder i livsberättelsen, får speciell betydelse i ett feministiskt sammanhang. Idén om kvinnors ”levda erfarenhet” som skilda från männens och grundad i kvinnors specifika livsvillkor har varit en viktig bas för feministisk kunskapsteori. Begreppet ”levd erfarenhet” kopplas till kvinnors subjektiva upplevelser, val och intentioner.³²

Den feministiska historikern, Jone W. Scott hävdar att problemet med erfarenhetsbegreppet är att det verkar placeras som något ”rent” utanför språkets och diskursens domäner. Erfarenheter uppfattas som ovedersägliga bevis och som den grund som förklaringar vilar på. Scott menar att individer inte har erfarenheter, de är konstituerade av dem och dessa erfarenheter är språkliga händelser. De är redan tolkade och måste tolkas. Erfarenheter kan

---

³¹ Ibid., s.72-75

³² Johansson s.222ff.

inte förstås utanför meningssystem.³³

Feministiska antropologiska forskaren, Ruth Behar, har lyssnat och spelat in en kvinnas historia med fokus på hur denna kvinna skapar historia och kultur i en pågående konstruktionsprocess. Liv och historia ses som två olika aspekter. Liv utgör det subjekt som aktivt konstruerar sin meningsfulla livsvärld. Historia handlar om relationen mellan historia och dess textuella representation och att se historia som en berättelse. Behar benämner historia som livsberättelse snarare än livshistoria, för att betona själv representationens fiktiva karaktär och de sätt som ett liv tillverkas och skapas genom berättandet. Behar skriver att läsa livshistorisk text och skriva den kräver tolkning av kulturella teman som de konstruerats av aktören inom ett specifikt sammanhang av samhälliga villkor. Teman som ras, etnicitet, genus, klass etc. kräver nära analys av hur livshistoriska berättelser skapats som narrativ. Detta görs genom att användning av kritiska former av text analys och reflektion rörande relationen mellan berättaren och forskaren.³⁴

Johansson skriver att vissa erfarenheter är särskilt svåra att tala om eller man förväntas inte att tala om dem. Tystnaden kommer fram som en frånvaro av tal och det gäller både den som berättar och den som lyssnar. Tystnaden är något som man skapar tillsammans när ämnen inte berättas och ställs frågor om. Tystnad och ljud kan användas för att hantera känslor och att ju större risken är för konflikt, desto mer väljer människan tystnaden. Johansson skriver att det är viktigt att ta upp skammen i förhållande till det tysta. Skam kan ses som en reaktion på hotet att bli sedd som mindre värd. Johansson refererar till Kjellqvist och skriver "när man känner sig värdelös, löjlig, äcklig, ful, dålig, defekt och oviktig är det skammen som talar." ³⁵

---

³³ Ibid., s. s.225 (Scott 1992:22-42)

³⁴ Ibid., s.269f.

³⁵ Ibid., s. 271

SUSANNA ALAKOSKI

Susanna Alakoski är författare, socionom och genusvetare. 2012 kom hon ut med sin självbiografiska oktoberdagbok, *Oktober i fattig Sverige*.

Dokumentärt skrivande gör anspråk på tidskronologi, det gör inte det skönlitterära skrivandet. Och jag har heller inga sådana anspråk. Det jag däremot har anspråk på är mina erfarenheter. Och dem har jag däremot stort anspråk på. Det är också dessa jag använder när jag skriver.³⁶

OKTOBER I FATTIG SVERIGE

Susanna Alakoski skriver om fattigdomen, de sociala omständigheterna som styr en människas liv och om sin egen historia, hennes minnen och andras minnen om henne. På första sidan i Alakoskis bok står ett citat av Allen Ginsberg, "skriv det som får dig att sucka" står det. Jag har läst Alakoskis bok flera gånger, vissa meningar har jag gått tillbaka till som att jag velat suga i mig varje liten betydelse från orden.

Alakoskis bok är poesi.

Jag kan spegla mig i Alakoski, jag kan hitta styrka i hennes arbete, jag kan hitta min röst i hennes ord. Hennes bok blir en undersökning i hur den omöjliga självbiografin kan bli till. Alakoski skriver att den är omöjlig, att den blir litteratur. Hon skriver att smärta är ett hinder. Hon skriver att hon inte vet hur hon det biografiska material som hon har samlat på sig under 30år ska användas. Att hon mår dåligt av att närma sig materialet och att biografi är tråkigt, oärligt och hemskt. Hon frågar sig hur någon kan vilja läsa det som hon själv inte ens orkar tänka. Bara stundtals orkar närma sig det självbiografiska materialet.

Alakoskis bok är skriven på olika platser, som en resa, en resa i sökandet efter något, ett svar, en form. Resan ger en rytm till texten. Historier vävs ihop, hennes minnen med andras minnen, platser och händelser, nutid och dåtid, familjen och samhället.

När jag läser tänker jag hur ord bildar meningar som bildar stycken, hur tid och plats formas och placeras. Hur rösten som skriver bildar ljud och letar sig in i sinnet. Det är ett konstverk. Något vackert och fruktansvärt sorgligt på samma gång, något som gör motstånd och upprör. Den visar på det osynliga och osynliggjorda. Den visar saker som inte går att "bara" säga eller skriva, som kräver helheten.

---

³⁶ www.susannaalakoski.se Biografi, 15/4-14

Jag tänker på hur det är att formge sin historia, att återuppleva minnen, att ta på sig ansvaret att berätta om det. Det är svårt, det gör ont. Jag undrar vad som händer när det görs offentligt. Det vet jag inget om, när jag arbetar med min egna självbiografiska text som ska göras offentlig på Vårutställningen på Konstfack. Jag har inga tidigare erfarenheter av det offentliga skrivandet, vilket Alakoski har. Alakoski har erfarenhet av det offentliga skrivandet och hon skriver att skrivandet är ett övergrepp.

Ibland kan jag tänka att jag redan är tillräckligt kränkt och sårad av det som varit, att jag inte vill dömas mer. Det gör ont också, det är som att återuppleva allt på nytt. Jag tänker på mina nära, jag vill inte såra dem, jag vill inte göra dem ledsna, oroliga eller skyldiga. Det självbiografiska skrivandet skonar ingen. Skrivandet kanske blir ett övergrepp mot dem med?

Vilken kunskap är det Alakoski sitter på? Vilken kunskap är det som finns i självbiografiska verk som inte går att hitta i andra verk, på annat sätt? Hur kommer man åt, hur kan man se och peka på essensen i erfarenhets baserade kunskap?

Alakoski skriver för någon annan än sig själv. Hon berättar sina självupplevda erfarenheter för att hon tror på sin bok. Hon tror på sin röst och på att göra den hörd. Att titta ser hon som ett svek mot dem som inte har förmåga att göra sina röster hörda. Hon ser det som sin uppgift eller plikt att ta ansvaret att berätta. Hon skriver att den som har makt och inflytande, den som har ord, måste föra talan för dem som inte kan. Hon skriver om hur samhället ser ut för de fattiga och hur det är att vara fattig. Sedan kommer hon kommer in på minnen från när hon växt upp. Hon skriver att det finns skäl varför hon inte har berört sin tonårstid i sina böcker, att det inte var en rolig tid.

Alakoski skriver att det måste vara ett personligt ställningstagande hos var och en hur mycket de vill berätta.

En bit in i boken skriver Alakoski att det gör ont när de riktigt djupa känslorna inte kommer till uttryck, hon skriver att en avgrund har öppnats, en glipa till det hon inte vill minnas och att hon måste skriva. Hon skriver att hon är en skambärare. Hon skriver också att vi tigger om de svåra sakerna i våra liv för att vi skäms. Jag undrar vad händer om vi förtränger och stänger av känslor? Vad är det som gör att vi inte kan låta våra djupaste känslor ta uttryck? Är det viktigt att kunna förmedla de djupa känslorna? Tigger vi för att bli älskade? För att vi vill läka?

Alakoski skriver att skammen måste älskas bort.

Kan skammen älskas bort av någon som inte "ser" oss, alltså hela oss? Är vi hela utan vår livshistoria? Är det händelserna i sig eller är det våra känslor och tankar kring händelserna som är vår livshistoria? Försöker vi skydda någon genom att bära vår skam? Kan vi själva älska bort skammen?

om inte nåden är politik vill jag inte leva.³⁷

Alakoski skriver att det inte går att skriva självbiografiskt. Hon skriver att det blir litteratur. Att det blir en större biografi där människor vävs samman med varandra och politiken.

Alakoski frågar sig vad som är värst sanningen och verkligheten eller texten. Hon skriver att "inte ens idéerna ryms på dessa futtiga ark."³⁸ Ändå undrar hon om texten är värre.

SAMTAL MED ALAKOSKI

Jag träffar Susanna Alakoski på en fika på Kulturhuset, den 8 mars. Kvinnodagen, säger Alakoski när hon signerar boken som jag har med mig.

Jag skriver om mitt samtal med Alakoski utifrån hur jag tolkade det och utifrån de tankar som väcktes hos mig. Det jag skriver kommer ifrån mitt minne och mina upplevelser av vårt samtal. Jag spelade inte in det och jag förde inga anteckningar då jag beslutade mig för att jag inte har något intresse av ett sådant material. Jag ville att vårt samtal skulle bli informellt och personligt. Jag ville komma åt den innerliga känslan och berättelsen, den som sätter sig som kunskap i kroppen, den som aldrig försvinner. På det sättet vill jag poängtera min syn på vad som för mig är det viktiga och riktiga i möten, i berättelser, i undersökningar, i pedagogik, ja, i livet.

Vi talar om mitt arbete och lite om Susanna Alakoskis bok, *Oktober i fattig Sverige*. Jag säger till Alakoski att jag ser hennes bok som ett konstverk. Hon säger att hon skriver om minnen och hon ville att boken skulle bli fin. Jag tänker att hon vårdar sin berättelse, tar hand om den och att hon väger upp den tunga misären i boken med ett poetiskt uttryck. Jag frågar om hon tänker på mottagaren av boken när hon skriver. Det säger hon att hon aldrig gör. Lite kanske hon tänkte på socialarbetarna som nämns i boken och hon hoppades lite att boken skulle hamna på deras bord, vilket den också gjorde. Men hon uppmuntrar mig att inte tänka på mottagaren av mitt arbete, att jag inte ska oro mig för hur mitt arbete blir mottaget eller vad någon kan tänkas tycka om mitt arbete, hon uppmanar mig att lita på mig själv och på min förmåga.

Jag frågar hur hon har skrivit boken, hur hon kom på formen. Hon säger att hon skrivit så som det lät för henne, så som hon hörde berättelsen. Hon säger att det är vad det handlar om, att hitta sin egen röst i skrivandet. Alla ämnen har redan skrivits om, det som gör att det går att skriva om igen är det sätt som rösten kommer fram på.

---

³⁷ Alakoski s.20

³⁸ Ibid., s.18

Jag berättar att jag bestämde mig för att arbeta med min egen berättelse i mötet med den akademiska världen. Jag ville göra mitt arbete för att slippa ljuga om det som varit. Det kändes som att jag bar erfarenheter som var viktiga att förmedla och att det kändes som att jag förnekade en stor del av mig själv när jag förnekade det som varit.

Alakoski nickar och ler, jag antar att hon förstår. Hon måste ju också ha upplevt det när hon började på högskola. Känt hur det är att ha en annan bakgrund, en skamfylld bakgrund.

Jag har funderat på hur de svåra självupplevda erfarenheterna blir mottagliga. Men kanske det inte går att få ett svar på det. När jag säger lila kanske jag menar mörklila men du ser ljuslila, säger Alakoski. Den språkliga gränsen för vad som kan sägas och vad som kan förstås är alltid närvarande. Det går inte att anpassa berättelsen för en tänkt mottagare. Man vet ju aldrig vart eller hur berättelsen landar.

Ur får allt man vill medla plats i en bok, eller ännu värre, i ett examensarbete. Alakoski säger att jag inte ska tänka att allt ska rymmas i ett arbete. Hon förklarar det som att när hon skrev, *Oktober i fattig Sverige*, så blev inte det ett komplett verk som innehöll hela hennes självbiografi, istället blev det en liten del i hennes arbete. Ett arbete som har pågått under hela hennes tid som författare. Om man ser på en författares verk efter hans död så kan man se att det är flera verk som tar upp samma sak. Jag har mitt stoff och arbetet med det har precis börjat. Det stoff som berör en människa, det som hon lever med, det är den eviga motivationen. Det börjar med att hon skrapar på ytan. Väljer ut och väljer bort. Allt får inte plats i ett arbete, inte ens lite får plats i ett arbete.

Alakoski säger att hon inte känner sig osäker längre, hon tvivlar inte längre, hon känner sig trygg i det hon gör och hon tänker inte på hur det blir efter att hon gjort det hon gör. Jag frågar om tryggheten har gjort henne till en sämre författare, om det är farligt att känna sig säker och trygg. Jag tänker att positiv kritik ibland kan leda till att det inte går att slappna av, att det nästan inte ens går att för sig själv uppskatta sin prestation, i rädsla av att det ska gå förlorat och i känslan av att den rädslan måste finnas för att skydda det man uppnått. Som att man hela tiden måste vara på helspänn för att kunna fortsätta prestera. Jag tänker att det kan kännas så om man är van att allt som är bra rycks ifrån en. Alakoski säger att hon inte har blivit sämre, tvärtom hon har blivit bättre, att tryggheten och säkerheten har verkat positivt för henne och att tiden gjort henne ännu bättre.

Hon frågar vart jag befinner mig nu. Jag förstår att hon är bekymrad över ifall jag klarar av att gå in i det förflutna och göra det här arbetet. Hon berättar att hon bröt ihop när hon var i min ålder. Vi pratar kring mitt arbete och om det är rätt tid för mig att gå in i det just nu. Jag förstår det som att det finns en tid som är mer möjlig att arbeta med svåra självupplevda erfarenheter på. Det kräver en viss stabilitet att arbeta med svåra självupplevda erfarenheter och även om man tror att man ska klara av det så kan det förflutna komma

ikapp. Alakoski säger att det behövs pauser, dagar som man inte gör någonting, då man bara försöker njuta av livet.

LO KAUPPI

Dramatikern Lo Kauppi har skrivit och regisserat den självbiografiska föreställningen, Bergsprängardottern som exploderade.

oj oj oj vad jag har kostat samhället pengar. Jag är skyldig att berätta det här för er. Hur otroligt det än låter så har jag en logisk förklaring till varför jag svalde kondomer med knark, kräktes upp min mat/.../Jag vill trassla ut den här härvan för er, men inte bortförklara mig, utan mer lämna tillbaka. Kanske tacka för att jag växte upp i ett samhälle som fortfarande hade välfärd. Tacka er för att ni vill lyssna.³⁹

BERGSPRÄNGARDOTTERN SOM EXPLODERADE

Jag ser Lo Kauppi i ett Youtube klipp. Kauppi känns säker i sin kropp och i sin röst. Utan att linda in det berättar hon sin historia. Hennes berättelse känns självklar och enkel samtidigt som den är tung och sorglig. Hon har humor och en glimt i ögat som gör att jag vågar se vidare och följa med in i den misären hon kastar i ansiktet på mig. Min första tanke är att Kauppi är sparsam med känslorna, långa redogörelser för vad som har hänt, snabbt och konkret, som att hon rycker av sig ett plåster. Men ju mer jag ser ju ondare gör det. Just det raka, nakna sättet att framföra sin självbiografi på som Kauppi använder, hugger rakt i hjärtat. Kauppi skäms inte för att göra sin berättelse och hon försöker inte vara någon annan. Hon berättar, rakt upp och ner om hetsbantning, missbruk och kriminalitet.

Jag lånar hennes bok på biblioteket och börjar läsa. Kauppi skriver om när hon var tonåring, när hon bodde hemma, när hon flyttade hemifrån. Hon skriver om familjerelationer och om hur hennes pappas alkohol missbruk gick ut över familjen. Hon skriver om sina förhållanden, sitt eget missbruk och om kriminalitet. Det är även en berättelse om hur vården för

---

³⁹ Kauppi Lo, <http://www.lokauppi.se/skrivet/> 2014-04-14

missbrukande ungdomar ser ut med LVU, behandlingshem, Hassela pedagogik och 12 stegsprogram.

Kauppi ifrågasätter, hon skriver brev till ledarna på behandlingshemmet som de får sista dagen då hon är där. Hon skriver brev till sin mamma. Hon skriver en dikt som hon läser på sin pappas begravning. Hon är modig. Till ledarna på behandlingshemmet skriver hon hur de har lagt skuld på de intagna när de behövde någon på sin sida som mest. Till sin mamma skriver hon och ber om förlåt för vad hon gjort och berättar varför och hur hon mår. I dikten till sin pappa skriver hon hur han var bortom räddning, om förtvivlan och om hur hon önskat att hon kunnat hjälpa honom.

Kauppi målar hon upp en klar, genomskinlig bild av vad som hänt och hur det känts. Genom sin berättelse sätter hon ord på skam och skuld. Utan att be om ursäkt. Hon kräver att få berätta och hon har tagit beslutet att berätta. Hon står inte och velar.

Jag läser inledningen till *Bergsprängarens dotter som exploderade*. Där frågar Kauppi sig varför man ska berätta, vad det är för mening. Hon skriver att det är lättare att inte berätta. Hon skriver att under hennes ungdom berättade hon inte, ingen berättade om någonting. Alla de hemligheterna gjorde att hon kände sig mindre värd än andra. Kauppi skriver att hon började ifrågasätta tigandet och att hon har valt att berätta och att använda sig själv som exempel. Dels för att hon vill nå ut till andra som hon själv och dels för att hon vill att alla andra ska få chansen att förstå hur det är att leva så som hon gjorde. Kauppi är kritisk till hur hjälpen för unga som hamnar snett ser ut. Hon menar att samhället reagerar motsägelsefullt, förvirrat och kostsamt på grund utav att det saknas kunskap.

Kauppi säger i en kort presentation av pjäsen, att det kan verka som att hon är galen när man får höra snabbt om hennes liv. Men att hon i pjäsen förklarar hur det ena ledde till det andra.⁴⁰ Det är vad som händer i boken. Från början känns det rått och hårt. Nästan känslökallt. Men när man kommer längre in i berättelsen börjar man få en bild av skam, skuld, svek, rädsla, längtan och sorg. Kauppis hårda sätt att berätta de självupplevda erfarenheterna blir som ett smärtsamt skydd mot dem.

---

⁴⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=VFKoBoaY3uA>

TOLKNING OCH RESULTAT

FRÅN POESI TILL SUBVERSION

Susanna Alakoskis bok är självbiografisk, subversiv och poetisk. Hon hoppar i tiden och lämnar fragment, spår av en historia. Ibland kommer man tillbaka in i nutiden och får på så sätt en anknytning till verkligheten, som att man blir väckt ur en dagdröm. Hon har gjort sin mörka tunga berättelse vacker, hon har förvandlat den till poesi. Det vackra poetiska blir vägen ut, där det går att hitta ett andrum, där det går att vila när det blir för tungt. För det behövs en väg ut. För att den som lyssnar ska orka höra, för att den som lyssnar inte ska bli ännu mer distanserad till berättelsen. Det behövs även pauser, andrum för den som berättar. Det gör ont att berätta och skammen tränger sig på. Det värsta är kanske skammen mot sig själv. Att berätta blir ett sätt att synliggöra skammen, erkänna sin skam. "jag är en skambärare" skriver Alakoski.⁴¹

Lo Kauppis bok är självbiografisk och subversiv. Det är en berättelse i kronologisk ordning. Hennes röst är klar och definitiv. Hon målar upp en naken, hård berättelse om sitt liv och om sig själv som person. I berättelsen får man följa hennes kamp genom åren. Kamp mot orättvisor och mot sig själv. Hennes styrka, humor och fantasi är vad som håller kvar, som gör det möjligt att fortsätta läsa. Hon använder även sin kropp och sin röst för att berätta de svåra självupplevda erfarenheterna när hon framför sin berättelse som ett skådespel. Skådespelet skulle kunna ses som ett preformens där hon framför sitt självbiografiska verk och förkroppsligar sina erfarenheter som levande konst.

Det är olika sätt att berätta på, olika, starka, röster från skilda upplevelser av social misär. Det är två berättelser utan skuld och utan skam. Det är inte Alakoskis skuld och skam att bära att hon växte upp i fattigdom, det är inte heller Kauppis skuld och skam att bära att hon missbrukade och begick brott. Det är inte heller deras föräldrars skuld och skam. Det går inte att lägga skulden och skammen på de utsatta för de sociala omständigheterna. Det är inte individens fel.

Susanna Alakoskis och Lo Kauppis självupplevda erfarenheter skildrar inte bara deras privata historier utan även människor under olika omständigheter och tider i samhället. Tillsammans blir det berättelser om hur det är att vara mänsklig. Deras berättelser tar upp känslor som finns i oss alla. Relationer som vi alla kämpar med. På det sättet är deras berättelser inte bara dokumentation av historier eller händelser. De öppnar upp kanaler till känslor som skam, skuld, rädsla, ångest, längtan och hopp som går att känna igen och förstå.

Susanna Alakoski och Lo Kauppi skriver frigörande. De ifrågasätter hur samhället och politiken ser ut samtidigt som de visar på en tro att samhället kan förändras av mänskliga viljor. Alakoski skriver hur hon skäms över vårt politiska system när hon ser de fattiga,

---

⁴¹ Alakoski s.22

hemlösa på våra gator. Hon uppmanar de som har makt, ord, förmåga att agera mot orättvisorna, att ta till handling. Lo Kauppi skriver vad som gick fel för henne som missbrukare och kriminell, när det gick det fel, hur samhället kan agera och när samhället borde agera. Hon tar även upp vad som händer om inte samhället agerar utifrån detta, vad som händer med den enskilde individen och vad som händer rent ekonomiskt för samhället och skattebetalarna. Det finns en kamp mot orättvisor i deras berättelser och ett hopp om att det går att påverka och förändra. Deras berättelser utgör ett möjligt tredje rum, sådant som Mika Hannula talar om. Ett rum där det går att se att erfarenheterna skiljer sig men där det finns en ömsesidighet och respekt för varandras skilda erfarenheter. Inte en ömsesidighet och respekt mot alla i samhället, men mot de utstötta och de som är beredda att hjälpa. Ett rum som på ett filosofiskt plan möjliggör förändring och gemensamt skapande.

Både Alakoski och Kauppi skriver att de vill lyfta sina personliga berättelser för andra som upplevt vad de har upplevt. Alakoski skriver att det vore att svika att inte berätta och Kauppi skriver att hon ifrågasätter tigandet, att inte berätta det som är fel. Hon vill använda sig själv som exempel för att nå ut till andra.

Lo Kauppi skriver att det är lättare att tala om det svåra, men att tigandet leder till självhat.

Kanske kan berättandet frigöra skammen som finns mot det egna självet och kanske kan det även lyfta skam från andras axlar.

Else – Britt Kjellqvist skriver att alla konstnärer är skamlösa. Att de måste vara det för att kunna arbeta med de innersta upplevelserna, de som människan till varje pris vill skydda och dölja. Att var skamlös innebär inte att personen är utan skam. Det betyder istället att människan sätter sig själv och sina egna behov åt sidan, i konstnärens fall för verket. Verket betyder mer än något annat.

Alakoski och Kauppi är fyllda av tro på vad de gör. De har en tro på verkets betydelse. På att vara en röst för dem som inte har en röst, på politiskt agerande och kamp mot orättvisor. En tro att det finns ett sätt för samhället att i tid kunna stoppa unga från att hamna i tungt missbruk och kriminalitet. De vågar lita på sin röst, sin styrka och sin rätt att berätta. De vågar synliggöra och möta sin skam.

SLUTDISKUSSION

VÄRDE I SJÄLVUPPLEVDA ERFARENHETER

Lyssna till de unga. Låt dem göra sig hörda, lita på dem och uppmuntra dem att lita på sig själva. En röst som ingen fångar upp och tror på tystnar av skam och skuld mot sig själv. Om det inte finns någon att spegla sig i, någon som bryter tystnaden, blir det nästan omöjligt att se alternativa vägar, möjligheter.

En ung tjej blir våldtagen men ingen lyssnar till henne, ingen litar på henne och ingen hjälper henne att lita på sig själv. Då tystnar eller tystas hon av skam. Utan någon att spegla sig i blir hon ensam, annorlunda och utanför. Utan någon att spegla sig i kan hon inte se något annat sätt, någon annan möjlighet. Hon förblir ensam, annorlunda och utanför. Fylld av skam och skuld mot sitt eget jag.

Att berätta de svåra självupplevda erfarenheterna betyder att lyssna till och lita på andra som upplevt liknande svåra händelser. Att synliggöra skammen och skulden betyder att göra den möjlig att ifrågasätta och förstå. Att ha någon att spegla sig i betyder att inte vara helt ensam, någon vet, känner och förstår.

Utbildning hjälper oss att själva sätta ord på och ifrågasätta de svåra självupplevda erfarenheterna. Lo Kauppi skriver om detta. Hon skriver om när hon fick ett nytt ord, möjliggör. Sluta möjliggöra, vi möjliggjorde pappas drickande.⁴² Orden, kunskapen, utbildningen hjälper oss att agera på ett nytt sätt, den ger oss hopp och kraft att agera.

Susanna Alakoski skriver att det är de som har makten och orden som måste agera.⁴³

Med kunskap kommer ansvar.

Orden, kunskapen, utbildningen öppnar upp för reflektion över vad som har hänt, varför och hur det har format en som person. Reflektion över vad som är "normalt" "rätt" och vad som inte är det. Är det "normalt" att leva med en rosa elefant i vardagsrummet utan att någon säger eller gör något? Är det "rätt" att lägga skammen och skulden på sig själv? Som ung utsatt och obildad är det mycket svårt att reflektera över dessa saker. Det finns inga ord att förklara med och det går inte att sätta fingret på det. Det är omöjligt att veta hur man ska agera. Tillsammans måste vi hjälpa de unga. Det är svårt att berätta om svåra självupplevda erfarenheter. Svårt att uttrycka i ord vad som är fel, svårt att veta vad som är fel. Svårt att bli trodd. Vem litar människor på, den som inte har orden och som betar sig illa? Vill man inte se blir det lätt att blunda. Kommunikationen är nästan omöjlig.

---

⁴² Kauppi s.447

⁴³ Alakoski s.269

Varför tiger vuxna när unga far illa och mår dåligt. Det går inte att komma med undanflykter. Det går inte att säga, men de visste inte hur de skulle bemöta, att det var därför de ignorerade, höll tystnaden och började prata om något annat. Utanförskap. Enligt Rädda Barnens senaste rapport lever 232 000 barn i fattigdom i Sverige.⁴⁴ Det går inte att ignorera dem som har det svårt. Men hur mycket av sina egna bekvämligheter är människor beredda att offra för andra?

Lo Kauppi, klargör i sin bok hur den ena situationen i hennes liv ledde till nästa. Logiken i det absurda. Kanske det inte är självklart hur någon kan hamna i missbruk och kriminalitet. Lo Kauppi säger i en intervju på Youtube, att folk kanske tycker att det låter helt galet när hon drar en snabb version av vad som hände henne, att hon låter helt galen, men att det faktiskt finns en logisk förklaring.

Susanna Alakoski sa till mig att människor som inte har upplevt arbetarklass kan inte förstå. Kan de som inte upplevt arbetarklass, inte förstå arbetarklass? Kan de som inte har levt i eller med missbruk, inte förstå missbruk? Kan de som inte har blivit våldtagna, inte förstå våldtäkt? Det måste vara svårt att förstå när erfarenheterna inte blir hörda. Den rosa elefanten i vårt vardagsrum fick mig att ljuga och spela någon annan. Fick mig att hata mig själv och att svälta mig själv. Fick mig att stoppa fingrarna i halsen och spy upp maten, fick mig att låsa in mig på toa och skära mig med rakblad i armen. Lo Kauppi visar liknande erfarenheter och skriver "alla dom här hemligheterna gjorde att jag gick runt å kände mej mindre värd än andra. Onormal."⁴⁵Någon måste se, förstå och agera när unga far illa. Någon måste förklara för dem som har möjligheten att hjälpa, hur det är och hur det går att hjälpa. Vi måste våga lyfta och lyssna till de svåra självupplevda erfarenheterna, de får inte tystas av skam.

PEDAGOGISK SUBVERSION

Hur skulle man kunna arbeta i skolan utifrån ett självbiografiskt subversivt perspektiv? Marta Cuesta skriver att hon använder texter som är självbiografiskt subversiva i klassrummet. Hon gör detta dels för att lära sina studenter att tänka och skriva kritiskt. Hon vill på så sätt inspirera eleverna att själva ta ställning och öka deras medvetenhet. Cuesta menar att det i klassrummet finns möjlighet att definiera och motverka förtryck.

Den pedagogiska subversionen avser en kunskapsproduktion mot normativitet och för antikolonial kamp. Det handlar om att finna ett annat "format och innehåll" för undervisningen: att fokusera på operativa begrepp och handling. Visionen kräver ett visst (själv)biografiskt fokus i den mening att det egna livets stereotyper avmystifieras.⁴⁶

---

⁴⁴ Raddabarnen.se/barnfattigdom

⁴⁵ Kauppi s.1

⁴⁶ Cuesta s.74

Denna typ av undervisning kan enligt Cuesta tillexempel medföra genombrott när det kommer till känslan av att vara "offer" genom att istället stimulera insikten och möjligheten att vara "hjältinna". Situationen kräver ett ifrågasättande av normen för hur ett "offer" och hur en "hjältinna" agerar. Cuesta förklarar det som att tanken är att med de motföreställningar som då skapas hos de berörda stärks solidaritetsgrunden. Det självbiografiska fokus som Cuestas undervisning bygger på att gruppen utgör empirin och ur det kommer ett närhetskapande. Hon skriver att det ger en ökad förståelse för hur antagonism grundas på fördomar och att det finns en falsk bild av vad som är "passande". Det ger en bättre förståelse för hur förnekandet av det radikala kan vara ett skadligt förhållningssätt, liksom det kan vara att acceptera det konservativa.⁴⁷

Cuesta arbetar alltså med självbiografiska texter i skolan och visar på att det finns ett värde för kunskapsbildningen i de självupplevda erfarenheterna som är svårt att få på annat vis. Genom att sätta sig in i de självbiografiska verken får eleverna möjlighet att ifrågasätta normativa och stereotypa bilder av hur olika personer bör eller kommer att uppträda, vara, agera. Jag tänker att man genom att arbeta med olika konstnärers självbiografiska verk inom bildpedagogiken kan undersöka och synliggöra svåra känslor som skam och skuld kopplade till normativa beteenden eller andra sociala omständigheter som socioekonomisk bakgrund och missbruk av olika slag. Med estetiska uttryck kan eleverna hitta möjliga sätt att undersöka, uttrycka och kommunicera dessa känslor. Att se värdet i självbiografiska verk och att arbeta med dessa i skolan är att undersöka och försöka förstå demokrati och mänskliga rättigheter. Att förstå vad som negligerar och kränker en människa och att förstå och känna empati för andra. Det betyder även att inte låta elever med svåra självupplevda erfarenheter bli lämnade i ensamhet och utanförskap utan ge dem tillgång till berättelser som de kan spegla sig i och hämta styrka i.

---

⁴⁷ Cuesta, s.73-74

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR

Alakoski Susanna (2012) *Oktober i fattig Sverige. Dagbok*. Albert Bonnier förlag

Axelsson Sun (1978) *Drömmen om ett liv*, Bonniers grafiska industrier AB, Stockholm

Johansson Anna (2010) *Narrativ teori och metod, Med livsberättelsen i fokus*. Holmbergs Malmö AB 2010

Kauppi Lo (2007) *Bergsprängardottern som exploderade*, Nordstedts, Stockholm

Kjellqvist Else-Britt (1993) *Rött och Vitt, om skam och skamlöshet*, Else-Britt Kjellqvist och Carlssons Bokförlag, GOTAB, Stockholm.

Thomson Pat (2008) *Doing visual research with children and young people*, Routledge Taylor & Francis Group London and New York

ARTIKLAR

Cuesta Marta (2010) "Marta Cuesta läser Cherrie Moraga: "(Själv)biografisk subversion", Tidskrift för *genusvetenskap* nr.4/2010

Hannula Mika (2007), "Om reciprocitet och om att vara i världen", Konstnärliga fakultetsnämnden. *Art monitor*, 1/2007

Larsson Lisbeth (2010) "Självbiografi, Autofiktion, Testimony, Life writing", Tidskrift för *genusvetenskap* nr.4/2010

INTERNETKÄLLOR

www.raddabarnen.se/barnfattigdom 2014-05-06

Alakoski Susanna, biografi <http://www.susannaalakoski.se> 2014-04-14

Kauppi Lo, intro till pjäs <http://www.youtube.com/watch?v=VFKoBoaY3uA> 2014-04-14

Kauppi Lo, <http://www.lokauppi.se/skrivet/> 2014-04-14

BILAGOR

Oktober i fattig Sverige;

Smärta är ett hinder. (s.15)

medan skammen fräter, gnager skulden./.../ skulden går att förlåta, men skammen måste älskas bort.” (Else Britt Kjellqvist, skammens väg till kärlek, 2010)

vi tiger intuitivt om de svåra sakerna i våra liv, vi skäms. (s.134)

När färre försvarar de generella välfärdssystemen så försvarar snart ännu färre dem? Vi orkar inte om inte samhället orkar. (s.52)

Är inte sanning och verklighet alltid värre än texten?/.../ Inte ens idéerna ryms på dessa futtiga vita ark. Eller är det tvärtom, texten är värre än verkligheten? (s.18)

om inte nåden är politik vill jag inte leva. (s.20)

När författaren satt sin punkt, sitt kommatecken har hon förvandlat texten till litteratur. Gjort ett tidshopp. (s.15)

Författare för bara tecken vidare, till nya berättelser. Vi talar om små förskjutningar där en sanning gradvis förvandlas till lögn, eller till en större biografi? Den där vi människor flätas samman med varandra, också med politiken, det vill säga den möjliga nåden. Det är så jag vill se det, måste se det. (s.15)

När jag passerar de knäsittande hemma i Sverige skäms jag. Jag skäms över vårt politiska system. (s. 13)

Hur långt man vill gå i sitt berättande måste också tillslut vara ett högst personligt ställningstagande. (s.22)

Yarden öppnade avgrunden, en glipa uppstod, tillbaka in i det jag så gärna inte vill minnas, eller berätta, det jag vill försköna och som jag tror jag har berättat. Därför skriver jag detta. Jag är en skambärare. (s.23)

...du som har makt och inflytande, som har ord, behöver alltid vara den som för talan för dem som inte själva kan. (s.269)

När de riktigt djupa känslorna inte kommer till uttryck gör det ont i magen. (s.273)

Jag har inte berört min tonårstid i mina böcker. Det finns skäl till det. Det är inte en rolig tid, heller. Vill inte skriva denna bok. (s.13)

jag var alltid ensam och olycklig, även när jag hade sminkat mig och umgicks med människor. ”Allt mer hade jag sminkat mig, ju mindre ville jag leva”, andas Herta i mitt öra. (s.20)

I intervjuer säger jag att mina böcker gör svåra saker talbara. Är det talbart att inte kunna fågelnamn och inte kunna benämna de färgstarka buskarna och träden jag har omkring mig? (s.268)

Nej, skrivandet läker inte. Ja, skrivandet är ett övergrepp. (s.22)

Att tåga om sanningen, den möjliga sanningen, är att svika, och, det viktigaste kanske, inte många kan berätta, för de som är döda kan inte längre skriva, de som kunde tala är tystade, de som har något att berätta sitter ensamma, rädda eller är inlåsta med diagnoser. Och de fattiga tror inte att deras berättelser är värda att berättas. (s.23) Skriver denna dagbok för att jag lever. För att jag är en av de få som kan. (s.23)

Bergsprängardottern som exploderade;

han hade slutat supa för ett par dagar sen så han var fortfarande skör men på bättringsvägen./.../ Det var som om vi inte hade något sätt å vara på om vi inte bråkade. (s.212)

tiden gick fort, imorgon skulle jag åka tillbaka. Krippe låg bredvid mej, vi hade tjafsat ända till fem. det enda som höll ångesten lite borta var när jag åt. Väckarklockan ringde. Jag hade spytt tre dagar i sträck./.../ Jag var faktiskt smal när jag åkte hem. Riktigt smal men det räckte inte. Nu såg jag för jävla svullen och tjock ut. (s.213)

Solen började precis gå upp å vi hade satt oss vid ett fönsterbord inne på flygplatsen. Vi såg planen köra ut på banan å lyfta upp i himlen. Jag älskade det. Känslan av att det fanns en utväg. (s.260)

Vi var som två vrak. Armarna var sönderskjutna. Hjärnan helt uppfuckad. Jag kunde inte ens prata längre. Jag hade kommit i ett läge där jag var totalt paranoid.(s.308)

solen var på väg upp snart så var det ganska ljusi i alla fall. Jag satte mej och pissade och tittade ut över fjällen. Det var stort och ändå fanns det ingenstans att ta vägen. Det var mindre plats än någonsin. Det kändes som om jag höll på å kvävas.(s.351)

det var helt okej att dansa. Jag blundade och glömde för en stund var jag var. Ville bara vara nära någon, vem som helst.(s.385)

Jag sickade in namnbytespapper å sen fick jag sitta varje morgon och peppa mig själv för att jag skulle orka stå ut med att ha bytt namn. Det var enormt pinsamt, men eftersom jag inte hade några vänner kvar så var mitt liv bara det jag byggde från nu ändå, försökte jag intala mej. Jag skulle skriva en massa artiklar i framtiden å då skulle ingen kunna döma mej, för dom skulle inte veta. Ingen skulle veta att jag egentligen var tjej.(s.447)

Hjärtat slog inte bara snabbt utan nu bultade det. Jag hade blandat allt som brändes, allt från mindre saker till dom värsta. Allt som fick mej å skaka på huvet av skam. Allt man aldrig sa till någon.(s.443)

Nu var det gjort i alla fall. Jag hade sagt det en gång högt till en annan person. Det skulle enligt böckerna vara ett steg närmare till att bli fri./.../Jag vet inte om det hjälpte något, men jag hade gjort det, å bara det gjorde att det infann sej ett lugn i mitt bröst./.../just nu kändes det nog lite lättare i alla fall. (s.444)

Men det var då, när jag var smal och amfetaminbantad. Nu satt jag som en enda tjock skamfylld säck. Kokainet hjälpte för stunden. Jag la in tjugo pund till och drog in ångan. Det kändes som att få ett långt skönt pirr och samtidigt några minuters ledigt från allt, men ångesten kom ganska snabbt inpå och man ville alltid ha mer. Tillslut tjtade jag till mig pyttelite heroin så jag kunde avrunda.(s.301)

bara jag fick vara ifred och äta så skulle jag kunna bli smal och träffa folk sen, men jag behövde två tre dagar.(s.249)

Jag vill inget hellre än att bli frisk, vara smal utan att ta amfetamin, å kunna äta som en normal människa. Nu e jag så missnöjd å känner mig så tjock så jag kan inte ta emot hjälp ändå.(s.14)

jag vet precis när jag gör fel, men ändå kan jag inte ändra på mej. Det leder bara till ännu mer skuld och bevis på hur värdelöst dålig jag e som inte ens klarat det, men det handlar inte om disciplin eller vilja, för det har jag hundra gånger om redan förmycket av. Det går inte att "skärpa sej". Jag e maktlös. Jag har knarkat färdigt, framförallt har jag kräkts upp min mat färdigt. Jag e bara nitton år. Jag orkar inte längre.(s.14)